

Kirja-arvosteluja – Book reviews

Patrick McCafferty & Mike Baillie: *The Celtic Gods. Comets in Irish Mythology*. Stroud: Tempus 2005. 224 pages. Price £15,99. ISBN 0-7524-3444-6.

The authors of *The Celtic Gods* are not too modest in stating their aims. In the preface McCafferty and Baillie claim their book will demonstrate how much of the scholarship on Celtic and Arthurian myth has been ‘misguided’ and disciplines have been ‘locked in the wrong paradigm’ because earlier scholars have failed to acknowledge the true nature of mythical characters and stories related to them. The authors argue that in order to understand the figures and events depicted in Celtic mythology, it should be realised that the narratives are based on real events and preserve a record of past encounters between the earth and comets. Moreover, the authors set out to prove that all figures categorically introduced in the book as ‘Celtic gods’ – including Finn mac Cumhaill, Cú Chulainn, Lugh, Manannán, King Arthur, Suibhne Geilt and the children of Lir – are only aspects of a single god who, of course, was originally a comet.

McCafferty and Baillie are probably correct in assuming that many people are bound to dismiss this idea at the outset as ridiculous rubbish. The authors use tree-ring chronologies, historical comet observations and astronomical data to back their interpretations of a mixed selection of passages from Irish and British tales, both early and modern. The importance of tree-ring dating is especially stressed in

the last chapters of the book, in which the authors seek to forge a connection between climatic changes recorded around the year 540 and various catastrophic or unusual events believed to have taken place around the globe at the same time. Speculating that the environmental effects could have been caused by comet activity, the authors attempt to trace evidence of this from a number of Irish and British texts set in the sixth century.

In their treatment of the textual material the authors make no effort to distinguish children’s tales from the *Lebor Gabála*, or the *Fianaigecht* from the works of Lady Gregory, since it is assumed that the mythic substance tends to survive regardless of the nature of the source. Thus all texts are read as examples of ‘myth’ detached from their historical and cultural context, and the definition of ‘myth’ appears to be based solely on the appearance of a supposedly mythical character in the given tale. Perhaps because of this general attitude towards the sources, McCafferty and Baillie have also for the most part used modern collections and versions of the stories instead of referring back to the existing scholarly editions.

The authors’ conception of myth is guided by the presupposition that stories originally gained their supernatural elements from descriptions of comets in the sky, but these traits were later dismissed as fantasy and the heroes became regarded as real historical people. The argument put forward by the authors is that in order to arrive at the correct understanding of mythology, the

supernatural qualities of various heroes and their actions should in fact be considered factual and compared with astronomical information. The determination to identify comet imagery in all the texts at hand reduces the narratives into repositories of celestial observations, in which all that is supernatural has to be explained as deriving from apparitions in the sky. This leads to rather curious simplifications, which by their sheer number are illustrative of the method applied in *The Celtic Gods*: the war frenzy of Cú Chulainn, the riding over sea of Manannán, the flying ability of Suibhne Geilt and St. Patrick's vision of Ireland being on fire are only some of the numerous examples traced back to their comet origins with apparent ease.

The 'wrong paradigm' of Celtic scholarship that McCafferty and Baillie are challenging by their comet hypothesis is the assumption that mythological figures were originally solar deities – a theory particularly promoted in the field of comparative mythology by F. Max Müller in the early 20th century. While it is true that some Celtic scholars in the past adopted and applied this view in their own research (James Carney might be surprised to find himself included in this company of solar mythologists!), the authors' vigorous attack against Thomas O'Rahilly's work in particular gives an impression that no progress has happened in the field since the 1940s. Their notion that the study of Celtic mythology is divided between two approaches – either seeing myths as exaggerated fiction with a historical core, or as stories of euhemerised pagan gods representing various aspects of nature – is outdated and betrays the authors' ignorance of the considerable amount of

scholarship published on the topic in more recent decades.

The Celtic Gods is most informative in the chapters dealing with astronomical phenomena and tree-ring dating. Being a professor of dendrochronology, Baillie has extensive knowledge of the topic and an ability to present it to the general reader in a lucid manner. The discussion of the evidence relating to the so-called 540 event is interesting in its comparative approach, which presents historical records of the period from different parts of the world. Citations from the source material, as well as illustrations such as comet images, maps of archaeological sites, drawings and diagrams make the book a more enjoyable read.

In applying the scientific data to the analysis of their mythical narratives, the authors present conclusions which at times succeed in being thought provoking, but for the most part appear to be testing the readers' credulity. The examples such as the 'distinct resemblance' between a broken fireball trail and the Uffington White Horse (p. 107), the drawing of the comet Daniel 'looking rather like a Celtic tonsure' (p. 86), or the 'comet as a salmon of knowledge' (p. 58) remain amusing but hardly convincing.

The Celtic Gods is not an academic textbook and should not therefore be evaluated by scholarly standards. In terms of its contribution to the scholarship on Celtic myths, the 'comet key' offered by McCafferty and Baillie appears to do little more than to replace solar deities with comet deities. Seeing that there are always people with an insatiable appetite for all things 'Celtic', as well as for scenarios of catastrophic extraterrestrial threats, this book is bound to find its audience among the general public. Mike Baillie has already

explored similar issues in his *Exodus to Arthur: Catastrophic Encounters with Comets* (2003) and it is unlikely that this topic is yet exhausted.

Alexandra Bergholm

Department of Comparative Religion, University of Helsinki

*

Wilson McLeod (toim.): *Revitalising Gaelic in Scotland. Policy, Planning and Public Discourse.* Edinburgh: Dunedin Academic Press 2006. 336 sivua. Hinta 19,95 £. ISBN 1903765595

Wilson McLeodin toimittama kirja sisältää johdannon ja kuusitoista artikkelia, joista kymmenen on kirjoitettu englanniksi kirjoittajinaan Rob Dunbar, professori Ken MacKinnon, Martina Muller, Marion F. Morrison, James Oliver, Konstanze Glaser, Mike Cormack, Douglas Chalmers & Mike Danson, John Walsh ja Emily McEwan-Fujita, sekä kuusi skotin gaeliksi.

Jokaiseen gaeliksi kirjoitettuun artikkeliin on liitetty laaja englanninkielinen tiivistelmä. Gaelinkielisten esseiden tekijöinä ovat Alasdair MacCaluim, Alison Lang, Gillian Rothach, Wilson McLeod, Magaidh NicAoidh sekä Boyd Robasdan. Kirjoittajina on ollut paitsi tunnettuja gaelin ja keltologian asiantuntijoita myös laki- ja taloustieteilijöitä, sosiolinguisteja, koulutusasiantuntijoita, sekä kielen ja kulttuurin tutkijoita. Tämän kirjan julkaiseminen juuri nyt ei voisi olla ajankohtaisempaa – skotin gaeli sai vuonna 2005 uudenlaisen aseman Skotlannissa Gaelic Language (Scotland) Act:in myötä. Kiinnostus gaelia kohtaan on

Skotlannissa kasvanut tasaisesti 70-luvun puolivälistä ja varsinkin 80-luvulta lähtien, ja gaelia on pidetty skotlantilaisen kulttuuri-identiteetin keskeisenä ilmaisimena.

Kieltä tuetaan ja arvostetaan usein juuri sen vuoksi, että se ymmärretään tärkeänä kansallisen kulttuurin ja kulttuurisen perinnön aspektina. Kieleen on kohdistettu lukuisia kielipoliittisia toimenpiteitä, jotka tähtäävät sen aseman parantamiseen ja kielenkäytön lisäämiseen sekä gaelinkielisissä yhteisöissä että kaikkialla Skotlannissa. Kielelle annettu rahallinen tuki on ollut huomattavaa koulutuksen alueella, televisiossa ja radiossa. Monella alalla gaeliin liittyvät toimenpiteet ovat johtaneet hyviin tuloksiin, yhtenä esimerkkinä gaeliksi toteutuvan opetuksen kasvu. Myös gaelin aikuisopiskelijat voivat olla tärkeässä asemassa kielen tulevaisuuden osalta.

Skotin gaelista tehtävän tutkimuksen merkitys on lisääntynyt yhteiskunnallisten ja asennemuutosten myötä. Gaelin kielen tutkimus on laadukasta ja tämä kirja on siitä erinomainen esimerkki. Eurooppalaisesta näkökulmasta katsottuna gaeliin liittyvä kehitys voidaan nähdä osana yleiseurooppalaista myöhäismodernia viitekehystä. Globalistuvasta kehityssuunnasta huolimatta erilaisuutta ja paikallisuutta korostetaan ja moninaisuudella on tärkeä rooli. Viime vuosikymmeninä vähemmistökieliin, kielipolitiikkaan ja kielellisiin oikeuksiin kohdistuva huomio on kasvanut huomattavasti ja myös näistä aiheista julkaistun kirjallisuuden määrä on nopeasti lisääntynyt. Kirja on näin ollen hyvä ja välttämätön lähde ja apuväline sekä kiinnostavaa luettavaa ei ainoastaan gaelin asiantuntijoille ja harrastajille, eri alojen opiskelijoille, tutkijoille ja opettajille, vaan myös laajemmalle lukijakunnalle.

Kirjan esseet tarkastelevat mm. skotin gaelin asemaa, tulevaisuuden näkymiä eri yhteiskunnan osa-alueilla, kielen ja identiteetin yhteyksiä sekä kielen merkitystä nyky-Skotlannissa. Kirjoittajat analysoivat näitä aiheita monipuolisesti ja erilaisista lähtökohdista käsin, esimerkiksi oikeustieteellisestä, institutionaalista tai kulttuurisesta näkökulmasta. Erityisen tärkeiksi nousevat kielipoliittiset kysymykset ja analyysi kielen kompleksisesta sosiolingvivistisestä tilanteesta. Kielestä puhutaan enemmän kuin koskaan, kieltä tuetaan monin eri tavoin, sen asema on vahvistunut ja asenteet sitä kohtaan ovat myönteisempiä kuin koskaan aiemmin; samalla kuitenkin puhujien määrä vähenee nopeaa vauhtia ja äidinkielisten puhujien keskuudessa kielen siirtyminen sukupolvesta toiselle on hyvin heikko. Tilanne on haasteellinen mm. kielisuunnittelun, työmarkkinoiden, aikuiskoulutuksen ja gaelinkielisen koulutuksen näkökulmasta. Paljon myönteistä kehitystä on tästä huolimatta tapahtunut viimeisten vuosien aikana.

Kirjassa keskitytään varsinkin gaelin kielipolitiikan kehitykseen ja suuntauksiin 1980-luvulta lähtien ja erityisesti vuoden 1997 itsehallinnon jälkeiseen aikaan. Vaikka yhtäältä kieli väistyy englannin painostuksen alla ja muutokset perinteisesti vahvoilla gaelinkielisillä alueilla ovat huomattavia, silti toisaalta nuorten puhujien määrä lisääntyy gaelinkielisen opetuksen avulla. Mahdollisuudet käyttää kieltä työpaikalla kasvavat, kuten myös mahdollisuudet käyttää sitä muualla kuin gaelinkielisillä alueilla ja laajemmin yhteiskunnassa.

Kieleen kytkeytyvät taloudelliset ja sosiaaliset kehitykset ovat tärkeitä. Ne ovat yhteydessä identiteetteihin, hallitseviin diskursseihin, suhtautumistapoihin ja mielikuviiin, jotka liitetään gaeliin gaelinkielisillä

seuduilla ja muualla maassa. Myös mediassa usein käytetyt metaforat ja mielikuvat kielikuolemasta sekä Skotlannissa laajemmin havaittavan yksikielisyyden suosiminen tuovat omat haasteensa.

Niin myönteisen kuin epäsuotuisakin kehityksen, toimenpiteiden tarpeellisuuden ja merkityksen sekä laajemman yhteiskunnallisen diskurssin tiedostamisella on mahdollista edistää menestyksellisesti kielen asemaa ja käyttöä mahdollisimman monessa yhteydessä. Eri näkökulmien onnistuneen yhdistämisen ansiosta tuloksena on laadukas poikkitieteellinen teos, joka tarjoaa paitsi paljon ajattelemisen aihetta, myös konkreettisia ehdotuksia, strategioita ja ratkaisuja kielen tulevaisuutta varten.

Atina Nihtinen
Historia, Åbo Akademi

*

Tom Sjöblom: *Druidit – Tietäjiä, pappeja ja samaaneja*. SKS Tietolipas 200. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura 2006. 243 sivua. Hinta 24€. ISBN 951-746-842-3.

Tom Sjöblomin lapsena Asterix-sarjakuviista alkanut kiinnostus druideihin on kypsyntä suomenkieliseksi tietokirjaksi, jossa perehdytään seikkaperäisesti sekä historian tietäjädruideihin että nykyajan uusdruideihin, joiden uskonnonharjoitusta voisi lähinnä kuvata luonnonmystiikaksi ja ekologiseksi spiritualiteetiksi.

Johdantoluvussa 'Keitä keltit ovat?' Sjöblom käy varsin hyödyllisellä tavalla läpi miten käsitteet keltti ja kelttiläisyys ymmärretään tieteellisessä kielenkäytössä (historiallinen, kielitieteellinen, arkeologi-

nen ja taidehistoriallinen), sekä miten niitä käytetään arkipuheessa (keltiläinen identiteetti ja mentaliteetti sekä kulttuuriperimä). Sana ”Celtic” kun on Irlannissa tapana liittää vaikkapa pesulan nimeen – lähinnä myynnin tehostamiseksi. Johdantoluku ruotii hieman kielenkäytön sillisalaattia sekä johdattelee samalla perustietouteen kelteistä. Kirjassa on myös toinen taustoittava luku, jossa esitellään kelttien myyttejä ja uskontoperinnettä. Koska kirjoittajan vahvin tietämyksen alue on irlantilaisessa perinteessä ja suurin osa esimerkeistä koskee sitä, lavenee kirja samalla varhaiskeskiaikaisen irlantilaisen kulttuurin esittelyksi. Lukuisat otteet alkuperäistarinoista puolestaan keventävät kirjaa mukavasti ja ovat sitäkin arvokkaampia, koska kelttien tarinaperinnettä ei ole tähän mennessä muualla suomennettu.

Kartoittaessaan nykytietämystä druideista ja kelttien uskonnosta Sjöblom käy läpi erilaisia lähdeaineistoja ja niiden luonnetta, kuten sitä miten luotettavina lähteinä niitä voidaan pitää ja minkälaisia vaikeuksia historioitsija kohtaa niiden tulkinnassa. Hän myös pyrkii melko tarkasti paikallistamaan ja ajoittamaan eri lähdeaineistot, vaikka unohtaakin joskus ajoittaa lainaamansa tekstit. Lähteitä arvioidaan kaiken kaikkiaan huolellisesti oman aikansa ja kulttuurinsa kontekstista lähtien. Sjöblom huomauttaa myös, että vaikka roomalaislähteitä syytetään *Interpretatio Romanasta*, keltit olivat itse asiassa innokkaita omaksumaan valloittajakansoilta mm. jumalien nimistöä. Tekstitutkijana Sjöblomin pääpaino on kirjallisissa lähteissä ja arkeologisia lähteitä käytetään pääasiassa tukemaan (tai kyseenalaistamaan) tekstien antamaa kuvaa.

Druideja koskevan osuuden Sjöblom aloittaa antiikin aikalaiskuvauksilla ja erottaa niissä kaksi kuvauserinnettä, yhtäältä

kelttien barbaarisuutta korostavan poseidonioslaisen perinteen, ja toisaalta druidit jaloina villeinä ja mystisen viisauden vaalijoina näkevän aleksandrialaisen perinteen. Näkökulman vaihdos lähteiden käsittelyssä olisi saattanut olla yhdessä suhteessa virkistävää. Koska druidikirjallisuudessa otetaan säännönmukaisesti lähtökohdaksi antiikin kirjoittajien kuvaukset, olisi ollut mielenkiintoista nähdä miten kuva muuttuu, jos kerrankin lähdetään siitä mitä muista rautakautisista tietäjä-pappisluokista tiedetään. Sjöblom pyrkii kyllä vertaamaan kelteistä ja druideista kertovaa aineistoa muihin rautakautisiin perinteisiin, mutta kun asia tulee vähitellen, kuten vertailu skandinaavisen perinteen *gode*-pappeihin kirjan loppupuolella, varsinaista kokonaiskuvaa ei pääse muodostumaan.

Itselleni nautittavin osa kirjaa oli luku ’Druidit keskiaikaisessa kertomusperinteessä’, jossa Sjöblom tekee kenties rohkeimmin omia tulkintoja kohteestaan irlantilaisen perinteen pohjalta. Alkuperäistarinoista kääntämiensä otteiden avulla kirjoittaja esittelee erilaisia druidityyppejä (kuninkaan neuvonantajat *Núadun* ja *Cathbadin*, naisennustaja *Feidelmin*, soturivelho *Mog Ruithin* ja pyhimysten kanssa kamppailevat maagit), sekä analysoi druidien tehtäviä ja niiden muutosta näiden tekstikatkelmien valossa. Kristinuskon ja druidien kohtaamisesta kertovissa teksteissä voidaan jopa tavoittaa välähdys kelttien esikristillisistä uskomuksista.

Keskustelu druideja koskevista tieteellisistä teorioista on vedetty yhteen viimeistä edellisessä luvussa ’Kelttien uskonnolliset asiantuntijat’. Luvussa Sjöblom avaa druidi-sanana etymologiaa, pohtii druidien asiantuntijaprofiilia, druidien suhdetta magiaan ja rituaaleihin, druidien asemaa yhteisössään ja druidien opeista ja filosofi-

asta esitettyjä käsityksiä. Sjöblom käsittelee myös populaarikulttuurin esiin nostamaa kelttiläistä samanismia ja osoittaa, etteivät samanismiin viittaavat piirteet ole keskeisiä druideista kertovassa aineistossa. Vaikka joissakin kuvauksissa ennustajan voidaan tulkita menevän transsiin, kelttiläisen perinteen ennustustekniikoiden ei ajatella pitävän sisällään matkaa tuonpuoleiseen. Onkin hieman outoa, että kirjan nimessä 'Druidit – Tietäjiä, pappeja ja samaaneja' annetaan ymmärtää että druidit olivat myös samaaneja. Kirjassaan Sjöblom viittaa monessa kohtaa uusiin arkeologisiin löytöihin, jotka osoittavat kelteillä olleen uskonnollisia rakennuksia ja temppeleitä. Lievä pettymys oli, että aiheeseen ei missään kohtaa syvennytä mainintaa enempää.

Vaikka Sjöblom korostaa, että druidien uskomuksista ja tehtävistä tiedetään vain vähän, hän onnistuu ainakin hälventämään nykyajan druidiharrastajien luomia virheellisiä uskomuksia ja korjaamaan Hollywoodin luomaa mielikuvaa historiallisista druideista. Sjöblom myös lanseeraa ainakin yhden uuden ja mielestäni hyvin onnistuneen käännöstermin 'runonpuhujat' varhaisirlantilaiselle filid-oppineistolle. Näistä käytetään englanninkielisissä esityksissä sanaa 'poet', jonka suomennos 'runoilija' veisi ajatukset aivan toisentyypiseen sanankäyttöön.

Kirjan käsittelytapa on populaaria kirjoittamista asteen verran tieteellisempi. Kirjoittaja pyrkii määrittelemään käyttämiään käsitteitä, sekä myös jonkin verran esittelemään aihettaan koskevaa tieteellistä tutkimusta ja kilpailevia selitysmalleja. Kulttuurintutkijan vertaileva ote näkyy myös siinä, että Sjöblom avaa nykyajan kauhistelemien tapojen, kuten ihmishuhrien tai -syönnin, saamia kulttuurisia merkityksiä. Eri kult-

tuureja koskevat ennakkoasenteemme kirjoittaja paljastaa taitavasti: ajattelempa antiikin Roomaa sivistysvaltiona ja, kun roomalaiset kirjoitukset parjaavat kelttien uskontoa julmaksi, unohtamme, että roomalaiset itse uhrasivat gladiaattorinäytöksissä tuhansia ihmisiä ja eläimiä.

Melko pitkän miinuksien ansaitsee kirja sängen huolimaton toimitustyö. Teksti vilisee kirjoitusvirheitä. Lähdeluetteloon on eksynyt erityisen paljon lapsuksia ja osaa lähdeviitteissä mainituista teoksista ei sieltä löydy ollenkaan. Tämä on erityisen valitettavaa kun kyseessä on ensimmäinen suomenkielinen kelttiläistä kulttuuria esittelevä perusteos, joka saattaa herättää monen perehtymään aiheeseen laajemmin. Seuraavaan painokseen ainakin lähdeviittaukset on syytä tarkistaa.

Sjöblom on kirjoittanut sujuvan ja yleis-tajuksen, mutta samalla kriittisen, eri teorioita monelta kantilta punnitsevan teoksen, joka toimii hyvin myös johdantona kelttiläiseen kulttuuriin ja varhaiskeskiaikaiseen Irlantiin. Pohtiessaan druidien 'asiantuntija-profilia' kirjoittaja tulee samalla luoneeksi kattavan kuva Irlannin muista keskiaikaisista oppineista ja perimätiedon välittäjistä. Viimeisen luvun mielenkiintoinen katsaus uusdruidismiin edelleen taustoittaa druideista vallalle päässeitä käsityksiä. Koko kirjan läpäisevä lähdekriittinen ote pitää lukijan tukevasti maan pinnalla haastavan aiheen parissa.

Riitta Latvio

Uskontotieteen laitos, Helsingin yliopisto

*

Liam Breatnach: *A Companion to the Corpus Iuris Hibernici. Early Irish Law Series 5.* Dublin: Dublin Institute for Advanced Studies 2005. xv + 499 sivua. Hinta 30 €. ISBN 1 85500 184 5.

Daniel A. Binchy julkaisi 2343-sivuisen korpuksen varhaiskeskiaikaisen Irlannin lakimateriaaleista 6-osaisena diplomaattisena editiona vuonna 1978. Avuksi käyttäjille *Corpus Iuris Hibernicissä (CIH)* on ainoastaan lista materiaalina käytetyistä käsikirjoituksista sekä konkordanssi tekstijaksoista, jotka oli aiemmin julkaistu muualla. Lisäksi sivujen marginaaleihin on merkitty ristikkäisviittauksia *CIH*:ssä toistuviin katkelmiin. *CIH* on siis käytännössä yhtäjaksoista transkriptiota, ilman vihjeitä siitä missä jokin tietty teksti alkaa tai päättyy.

Liam Breatnach aloittikin työnsä tavoitteenaan laatia *CIH*:iin sisällysluettelo, mutta se muodostaa käsikirjasta lopulta vain luvun kaksi. Tämän ohella *Companionissa* käsitellään kukin nimellä tunnettu lakiteksti, sen eri versiot *CIH*:ssä, yleiskuvaus sisällöstä, tekstistä muualla julkaistut editiot ja käännökset, sekä muu tähänastinen tutkimus. Lakitekstien iän määrittäminen ja lainopillista oheiskirjallisuutta – glossia ja kommentaareja – käsitellään omissa luvuissaan. Kirjan liitteissä on ikään kuin lisäyksenä *CIH*:iin diplomaattiset editiot muutamasta aikaisemmin julkaisematon tekstistä (yhteensä yli 100 sivua). Kyseessä on *CIH*:n julkaisun jälkeen huomattavin saavutus varhaiskeskiaikaisten irlantilaisten lakitekstien tutkimuksessa.

Johdantoluku kuvailee *CIH*:ssä lähteinä käytettyjä käsikirjoituksia: niiden ikää ja muita fyysisiä ominaisuuksia sekä mitä lakitekstejä kustakin koodeksista löytyy. Luvussa 2 Breatnach käy *CIH*:n sisällön läpi

systemaattisesti jakaen sen joko tunnettuihin otsikollisiin teksteihin tai muuten asiasisällön mukaan loogisiin tekstikatkelmiin. Breatnach on identifioinut huomattavan osan *CIH*:n aiemmin irrallisia tekstikohtia osiksi tunnettuja lakitekstejä. Nimeltä tunnetut tekstit Breatnach käsittelee erikseen luvussa 5. Näistä useimmista on *CIH*:ssä painettuna useampi eri versio. Jokaisesta tekstistä ja katkelmasta hän kertoo vähintään aiheen, mutta monesti myös tekstilähteen/t ja sen onko kyse lakitekstistä vai kommentaarista. Lisäksi hän listaa aikaisemman tutkimuskirjallisuuden. Myös mahdolliset puuttuvat tai väärään järjestykseen sidotut sivut sekä aukot käsikirjoituksen vaurioitumisen jäljiltä selostetaan.

Nimettyjen tekstien käsittely luvussa 5 on erittäin informatiivinen. Asiasisällön, editioiden ja osittaistenkin käännösten lisäksi Breatnach mm. luettelee muista teksteistä löytyvät sitaatit asianomaisesta tekstistä. Moni teksti on säilynyt vain fragmentteina ja sitaatit auttavat hieman rekonstruoimaan niiden sisältöä. Hyvin usein Breatnach kommentoi aikaisempaa tutkimusta tai tekee yleisempiä tiettyjä tekstityyppisiä koskevia huomioita. Breatnach on myös löytänyt paljon uusia ristikkäisviitteitä *CIH*:n marginaaleihin merkittyjen kohtien lisäksi. Tämän kaiken eteen tehty työ on niin valtava, että hieman ihmetyttää miksi käsikirjaan ei ole lisätty aiheen mukaan tehtyä indeksiä *CIH*:iin. Luvuista 2 ja 5 sen olisi miltei samalla vaivalla saanut.

Kysymykseen siitä kuinka hyvin *CIH*:ssä julkaisut tekstit edustavat keskiaikaista korpusta pyritään vastaamaan luvussa 3, jossa esitetään kuinka lakitekstit välittyivät myöhemmille polville, miten niitä lyhennettiin, uudelleenkirjoitettiin ja –organisoi- tiin sekä miten niitä täydennettiin glossilla

ja kommentaareilla. Lakikäsikirjoituksista julkaistuissa valokuvissa esitetään useimmiten niiden 'hienostunein' ulkoasu, jossa muinaisiirinkielinen, yhtenäinen lakiteksti on kirjoitettu isommalla kirjainkoolla ja rivien väliin sijoitetut glossat ja marginaaleihin tai päätekstin väliin sijoitetut kommenttikappaleet ovat pienemmällä. Tätä muotoa noudattaa kuitenkin vain osa *CIH*:n teksteistä. On tekstejä, joissa ei ole selitysaparaattia lainkaan. Joskus sekä teksti että glossat ja kommentaarit on kirjoitettu samalla kirjainkoolla, mikä hankaloittaa itse lakitekstin erottamista muusta materiaalista. Suuri osa säilyneistä lakikäsikirjoituksista koostuu kokoelmasta sitaatteja muinaisiirinkielisistä teksteistä, joissa valaistetaan jotain tiettyä aihetta tai juridista periaatetta. Meille säilynyt materiaali onkin useimmiten juristien tekstejä toisille juristeille eli lainopillisia käsikirjoja. Breatnach on identifioinut *CIH*:stä neljä aiheotsikoiden alle järjestettyä sitaattikokoelmaa, joita hän käsittelee luvussa 6.

CIH:ssä on painettuna myös n. 130 sivun verran aakkosittain järjestettyjä sanoja, tärkeimpänä Davorenin glossaari, jolle on omistettu kirjassa oma lukunsa 4. Breatnach käsittelee tätä 1500-luvulla kerättyä lakisanastoa tarkemmin sen tähden, että se on tärkeä apuväline fragmentteina säilyneiden lakitekstien tutkimuksessa. Varhaisten sanastojen yhteinen piirre on, että sanat on kerätty alkukirjainten alle, mutta niitä ei ole kunkin kirjaimen alla uudelleen aakkostettu. Davorenin glossaari on ilmeisesti laadittu käymällä läpi lakitekstejä kirjoittaen selitys kullekin vastaan tulleelle vaikeasti ymmärrettävälle termille ja ottaen mukaan myös sitaatin tekstistä, jossa sana esiintyy. Breatnach on pyrkinyt identifioimaan jokaisen Davorenin hakusanan lähteenä käytetyn

tekstin. Koska katkelmat on poimittu teksteistä niiden esiintymisjärjestyksessä, hän on pystynyt Davorenin glossaarin perusteella uudelleen järjestämään joitakin fragmentteina säilyneitä lakitekstejä.

Luvussa 7 selostetaan lakitekstien glossien ja kommentaarien ikää, muotoja ja luonnetta. Tämä lainopillinen oheiskirjallisuus muodostaa itse asiassa säilyneestä lakimateriaalista suurimman osan. Varsinaisten glossien ja kommentaarien ohella oheiskirjallisuus pitää sisällään varsin mielenkiintoista aineistoa kuten prologeja ja jopa kertomuksia. Glossien tarkoitus oli selventää päätekstiä, joko lauseita tai yksittäisiä sanoja, tarjoamalla usein parikin vaihtoehtoa ja mahdollisesti lisäinformaatiota. Glossat ovat usein kumulatiivisia, eli samoja selityksiä lainattiin nuorempiin teksteihin. Kommentaarit taas ovat yleensä itsenäisiä selvityksiä samasta aihepiiristä. Koska kommentaarit koskivat yleisempää asiayhteyttä, niitä saatettiin käyttää useammassa lakitekstissä. Useissa myöhemmistä glossissa itse asiassa käännetään muinaisiirinkielinen lakiteksti keski- tai moderniksi iiriksi, koska alkuperäisteksti ei enää myöhemmällä keskiajalla käyttäjille avautunut. Varsin usein nämä käännökset ovat virheellisiä. Keskiaikaiset irlantilaiset oppineet olivat sängen kiinnostuneita kielestä ja harrastivat sanojen alkuperän selityksiä. Myöhemmistä glossista suuri osa saattaa olla tällaista vaihtoehtoisten ja usein varsin mielikuivuksellisten etymologioiden antamista. Esimerkiksi *Senchus Márin* johdannon glossissa *Senchus*-termille (joka tarkoittaa perimätietoa tai historiaa) annetaan reilun kolmen sivun pituudelta seitsemän erilaista alkuperäselitystä, joissa sana johdetaan mm. latinasta: *sen*<*senex* 'vanha', *cas*<*causa* 'seikka, syy'. Tyypillisesti termin merkitys

on melko hyvin tiedossa ja kyseessä on lähinnä ajatusleikki ja samalla oppineisuuden osoitus, vaikka nykykielitieteen valossa nämä etymologiat ovatkin täysin keksittyjä. Breatnach huomauttaa, että myöhemmissä glossissa reagoidaan muuttuneisiin lakikäytänteisiin ja niiden avulla näitä muutoksia voidaan jäljittää.

Luvussa 8 Breatnach palaa lakitekstien iän ja kirjoittajien määritykseen, sekä niiden keskinäiseen kronologiseen järjestykseen, joka monien kohdalla selviää viittauksista toisiin lakiteksteihin. Tässä kohtaa olisi itse asiassa ollut hyödyllistä muokata tieto graafiseksi esitykseksi, josta voisi nopeasti tarkistaa lakitekstien iän. Tekstien todellisen iän määrityksen lisäksi Breatnach esittelee lakiteksteissä esiintyvät kirjoittajien näkemykset laatimisen paikasta, ajasta, tekijästä ja syystä. Hän on koonnut myös listan CIH:ssä esiintyvistä mytologisista lainlaatioista mainiten mitä heistä lakiteksteissä kerrotaan.

Companion on enemmän kuin kattava käsikirja CIH:n käyttäjille, jonka avulla on helppo esimerkiksi selvittää tutkimuskirjallisuudessa esiintyvien CIH-katkelmien konteksti. Eräs teoksen tärkeimpiä anteja on epäilemättä aikaisemmin sijoittamattomien lakisitaattien identifiointi osaksi tiettyjä tekstejä. Mittava kontribuutio on myös aiemmin julkaisemattoman lakimateriaalin transkriptioiden julkaiseminen liitteissä. CIH:n käyttäjän kannalta tärkeimmät ovat luultavasti luvut 2 ja 5, joissa annetaan CIH:n kohtien ohella myös valtavasti muuta tietoa ao. lakiteksteistä. Breatnach on kirjoittanut todella tarpeellisen kumppanin varhaisen Irlannin tutkijoille.

Riitta Latvio

Uskontotieteen laitos, Helsingin yliopisto

